

BRAGYOVA ANDRÁS*

A BÍRÓSÁGI ÍTÉLET ALKOTMÁNYELLENESSÉGE. ALKOTMÁNYBÍRÁSKODÁS ÉS RENDES BÍRÁSKODÁS AZ ALKOTMÁNYJOGI PANASZ VIZSGÁLATÁBAN

1. BEVEZETÉS

Az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés *d)* pontja szerint „az Alkotmánybíróság alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja a bírói döntésnek az Alaptörvénnyel való összhangját”. A következőkben arról lesz szó, miben és hogyan lehet alkotmányellenes egy bírói döntés, amelyet összefoglalóan bírósági ítéletnek nevezek. Erre keresek megalapozott választ a következőkben: mit vizsgál az Alkotmánybíróság, ha egy bírósági ítélet alkotmány- (alaptörvény-) ellenességét állító alkotmányjogi panaszról dönt.

Először az alkotmány és a bírósági ítélet viszonyát vizsgálom általában, majd a bírósági ítélet mibenlétével foglalkozom, amennyire ez szükséges tárgyam számára. Ezután elemzem az alkotmánybírói vizsgálat terjedelmét és jogi hatásait, különösen az alkotmányos követelményt és az alkotmánnyal összhangban álló – ahogy nevezem: alkotmányszerű – jogértelmezést. A végén azt fogom állítani, hogy a bírósági ítélet elleni alkotmányjogi panasz két esete – az Abtv. 26. § (1) bekezdése és a 27. § szerinti – között valójában nincs különbség.

Mindehhez két kérdésre keresem a választ: Mi az ítélet jogi tartalma? Mit vizsgálhat egyáltalán az Alkotmánybíróság? Másodsor: Mi a jogi tartalomban alkotmányjogi kérdés? Mi az alkotmányjogi vizsgálat tárgya? E kérdések az alkotmányjogi panasz sajátjai. Bírói kezdeményezésnél – mely tartalmilag gyakran igen hasonló az alkotmányjogi panaszhoz (ha alapjogi alkotmányellenességet állít) – ezek a kérdések nem merülnek fel, mert ott a bíróság maga megfogalmazza az alkotmányjogi vizsgálat tárgyát és az alkotmányjogi kérdést. Ez a kérdés magában foglalja a választ arra a kérdésre, hogy hogyan különíthető el az Alkotmánybíróság és a rendes bíróságok szerepe az Alkotmány (Alaptörvény) szerint. Másképpen: mit tehet és mit nem az Alkotmánybíróság, amikor bírói döntések, határozatok, ítéletek, végzések – ezentúl ítéletnek¹ nevezem őket – alkotmányosságáról dönt?

Egy bírósági ítélet akkor alkotmányellenes, ha az ítélet jogi alapja – a jogi norma – alkotmányellenes. A bírói ítéletet individuális – vagy konkrét(abb) tartalmú – normának tekintve eljuthatunk az ítélet jogi helyességét megalapozó jogtételhez. Ennek alkotmányellenessége teszi alkotmányellenessé a bírói ítéletet, és ezt vizsgálja az Alkotmánybíróság.

* Egyetemi tanár, Miskolci Egyetem ÁJK; tudományos tanácsadó, MTA TK.

¹ A bírói döntés inkább (intézményi) tény jelent, az ítélet ennek jogi tartalmát (jelentését).

2. ALKOTMÁNY ÉS BÍRÓSÁGI ÍTÉLET

Ahhoz, hogy a bírói ítélet egyáltalán alkotmányellenes lehessen, több feltételnek kell teljesülnie. Az alkotmánybíráskodás és a jogrendszer kapcsolatáról legalább két alapvető állítás elfogadása szükséges a bírói ítéletek alkotmányossága vizsgálatának igazolására (amely egyben ennek tulajdonságait is befolyásolja). Az egyik az alkotmány elsőbbsége, a másik az alkotmány jogisága. Ezek nélkül bírói ítélet nem kerülhet kapcsolatba az alkotmánnyal.

Az alkotmány elsőbbsége azt jelenti, hogy az alkotmány a jogrendszer érvényességének alapja, a jogrendszer más normáival szemben a legfőbb jog; a vele ellentétes minden jogszabály alkotmány sértő. Az állam minden cselekvése jogilag szabályozott lévén, az alkotmány elsőbbsége az állam egészére és szerveire (melyek a jogrendszer részei) érvényes.

Az alkotmány a jogrendszer része. Ez azt jelenti, hogy az alkotmány a jogrendszer különleges része, amely jogilag megalapozza a teljes jogrendszert, és tartalmát is (részben) szabályozza. Ez utóbbi főleg az alapjogokról szóló rendelkezéseket jelenti. Az alkotmány úgy része a jogrendszernek, hogy a jogrendszerről szóló normákat is tartalmaz; ezek a normák más természetűek, mint a jogrendszer többi normája, mert éppen más normákról szóló norma-normák. Az alkotmány jogiságának tétele azt állítja, hogy az alkotmány a jogrendszer része, ezért az alkotmánynak jogi hatásai vannak a jogrendszerben. (Pontosabban: a kettő feltételezi egymást, ha nem azonos.) Az alkotmány jogiságának és elsőbbségének elfogadása azzal jár, hogy az alkotmánynak mint normák összességének való megfelelés a jogrendszer normáinak érvényességi feltétele, ezért az alkotmányellenes jog érvénytelen. Ezt az elvet a jogrendszer elkerülhetetlen gyakorlati és jogi okokból – főleg a jog biztonsága védelmében alkalmazott *Fehlerkalkül*² révén – nem viszi végig teljes következetességgel, kivételesen eltér tőle, de az alapvető elv az alkotmány jogi elsőbbsége.

Az alkotmány a jogrendszer különleges része, amennyiben nem tartalmaz magartartási normákat, és általában a jogrendszer érvényes normáin át, nem közvetlenül érvényesül. (Kivételek az állam fő szerveit és kapcsolatukat szabályozó normák.) A modern alkotmányos – alkotmányt tartalmazó – jogrendszerek egyik legjellemzőbb tulajdonsága a jog tartalmának, az alkotmányosan helyes jognak a jogrendszeren belüli meghatározása; így nagyon sok, korábban természetjogi, erkölcsi vagy politikai bölcséleti kérdés alkotmányjogi kérdés lesz. A jogrendszer minden normájának alkotmányosan igazolhatónak kell lennie.³

A két előbbi tételből következik (bár ezt például Michel Troper vitatja⁴) egy harmadik: az alkotmánybíráskodás mint normakontroll szükségessége; ha a jogrendszer nem ismeri a normakontrollt, az érvénytelen normák a jogrendszer érvényes normái

² Számításba veszi az elkerülhetetlen vagy csak túlzott áldozatok árán elkerülhető hibákat mint kisebb rosszat, és jogiként fogadja el. A fogalom forrása Adolf MERKL: *Die Lehre von der Rechtskraft entwickelt aus dem Rechtsbegriff* (Leipzig–Wien: Deuticke 1923) 213.

³ BRAGYOVA András: *Az alkotmánybíráskodás elmélete* (Budapest: KJK–MTA ÁJTI 1994).

⁴ Michel TROPER: *Le droit et la nécessité* (Paris: Presses universitaires de France 2011) II. fejezet: *Marshall, Kelsen, Barak et le sophisme constitutionnaliste*.

maradnak, másként nincs jogi különbség az alkotmányellenes és az alkotmányyszerű jogi normák között. Az alkotmánybíráskodás kitüntető jegye a normakontroll: az alkotmányellenes jogi normák megsemmisítése, azaz érvénytelenítése. Az alkotmányjogi panasz normakontroll: mint majd indokolom, az alkotmányjogi panasz a jogrendszernek az egyén alapjogait korlátozó, alkotmányellenes jogi normái ellen irányul. A rendes bíróságok szerepe ezzel szemben az érvényes jog értelmezése és alkalmazása. A jogtudomány mai állása szerint semmi kétség: a bíróságok szerepe a jog fejlesztésében, és ha bírói feladataik ellátásához szükséges, alkotásában, nélkülözhetetlen. Az érvényes jog jelentéséről szóló vitákat (jogvitákat) egyedül a bíróságok döntenek el véglegesen. A bíráskodás mibenlétéről, a joghoz kötöttségről – valójában a jog fogalmáról – szóló 19. és 20. századi viták alapján mindenképpen elfogadott, hogy a bíróságok nem „szubszumáló automaták”,⁵ hanem a jog – a jogtételek – alkotói.

Az alkotmánybíráskodás és a rendes bíráskodás a fentiek szerint jól elkülöníthető. Egy bírói ítélet azért lehet alkotmányellenes, mert az ítélet a jogrendszeren alapul, a jogrendszer normáit alkalmazza; kötelező ereje – jogereje – a jogrendszeren alapul, eljárási és tartalmi értelemben egyaránt. A jogrendszer érvényes normáinak alkalmazásával lehetséges alkotmányellenes jogi normán alapuló bírósági ítélet. A bírósági ítélet pontosan úgy, mint a jog normái, lehet alkotmányellenes. A halálbüntetést kimondó bírósági ítélet éppúgy alkotmányellenes lenne, mint a halálbüntetést lehetővé tévő jogi norma.

3. A BÍRÓSÁGI ÍTÉLET FOGALMA ÉS MIBENLÉTE

Ebben a pontban a bírósági ítéletnek az alkotmányjogi vizsgálat számára fontos tulajdonságait igyekszem bemutatni. A bírósági ítélet fogalmi elemeit Eugenio Bulygin a következőkben foglalja össze:⁶ a bírósági ítélet jogvita eldöntése jogi normára és tényállításokra alapozva; formája szillogizmus, premisszája általános norma (illetve definíció) és empirikus kijelentés, az ítélet maga pedig következtetés, amely normatív kijelentés, (Bulygin szerint) individuális norma.

A bírósági ítélet alakja jogi szillogizmus. Ez általánosan elfogadott állítás,⁷ amint az is, hogy a jogi szillogizmus nem az ítélet meghozatalának tényleges folyamata, hanem a bármilyen módon elért eredmény bemutatása és igazolása. Ez a szillogizmus (bár logikailag érvényes) nem jelenti azt, hogy a bírói ítélet valóban logikai művelet. A jogi szillogizmus csak az ítélet fogalmi szerkezetének bemutatására szolgál. A szillogizmus ugyanis a két tételből következik, de ők maguk nem logikailag szükségszerű állítások (és nem is kell annak lenniük). Az ítéletnek ezek szükségképpen részei, mert nélkülük

⁵ Regina OGOREK: *Richterkönig oder Subsumtionsautomat?* (Frankfurt am Main : Klostermann 1986).

⁶ Eugenio BULYGIN: „Sentencia judicial y creación del derecho” in Carlos E. ALCHOURRÓN – Eugenio BULYGIN: *Análisis lógico y derecho* (Madrid: Centro de Estudios Constitucionales Madrid 1991) 355. skk.

⁷ Neil MACCORMICK: *Legal reasoning and legal theory* (Gloucestershire: Clarendon Press 1978) vagy Karl LARENZ: *Methodenlehre der Rechtswissenschaft* (Berlin-Heidelberg: Springer 1960/1991) és Jerzy WRÓBLEWSKI: *Legal Syllogism and the Rationality of Judicial Decision. 5 Rechtstheorie* (Berlin: Duncker & Humblot 1974) 1; Jerzy WRÓBLEWSKI: *Judicial application of law* (Dordrecht: Kluwer Academic Publishers 2011).

nincs bírói ítélet. Ehhez képest mindegy, hol fedezhetők fel, de mindhárom fő elemnek – ezek indokainak – szerepelnie kell bennük.

Az alkotmányjogi vizsgálat tárgya – a lehetséges alkotmányellenesség alapja – az előbbieken alapján is csak a bírósági ítélet premisszája, az általános norma lehet. Ha az általános norma alkotmányellenes, az ítélet is az lesz. Alkotmányellenes lehet – a premisszától nem függetlenül – az ítélet normatív tartalma, a rendelkező része (nem technikai értelemben, hanem rekonstruálva), tehát az, amit az ítélet kötelezőnek, tilosnak vagy éppen megengedettnek nyilvánít.⁸ Bulygin azonban nem foglalkozik azzal a számunkra lényeges kérdéssel, hogy a jogi szillogizmus premisszája gyakran bonyolult, és általában nem valamely általános-absztrakt norma, hanem értelmezés eredménye. Az ítélet ritkán alapul egy normán, és minden esetben értelmezésen: az *interpretatio cessat in claris* is csak értelmezés eredményeként állítható. Amit Bulygin az ítélet normatív alapjának nevez, nem azonosítható olyan könnyen, mint felteszi (vagy inkább nem is foglalkozik pont ezzel). A legtöbbször ugyanis a bíró nem egyszerűen egy normát alkalmaz, hanem maga alkot jogértelmezéssel és a norma szubszumpcióhoz szükséges parafrázisával egy konkrétabb normát, amely a jogvitát – két ellentétes jogi állítás között – eldönti. A jogi szakirodalomban ennek több nevet adtak: *Fallnorm*⁹ (Fikentscher), *Entscheidungsnorm*;¹⁰ Kelsen individuális normának nevezi, Larenz *Rechtssatz*nak¹¹ (mint Kelsen, de mást ért rajta); Jerzy Wróblewski operatív interpretációnak nevezi – különben Luigi Ferrajoli nyomán – azt a normaváltozatot, amely elég precíz/pontos (szerintem: konkrét) ahhoz, hogy eldöntse az ügyet.¹²

A következőkben a jogtétel terminust fogom ebben az értelemben használni. A jogtétel egy esetre (tényállásra, tágon értve) a legjobb – legközelebb álló, tehát konkrétabb – normaváltozat. A jogtétel jogi normaváltozat, egy érvényes norma értelmezése (átalakítása, jelentéspontosítása, amely szűkítést, konkretizálást¹³ jelent. A jogtétel az alkalmazott normának az esetre illő változata/jelentése. A bíróság-jogalkalmazó a normát nem egészében alkalmazza, hanem csak egyes jelentéseiben, amely egy a norma lehetséges jelentései közül, de nem a teljes jelentése. Egy jogi norma értelmezett alkalmazása elvileg korlátlan számú esetnormát produkál. Például a veszélyes üzem felelősségének feltételeiről szóló norma (Ptk. 346. § skk., új Ptk. 6:535. §) rengeteg esetnorma alapja, mint könnyű belátni. A jogtétel a jogi norma értelmezésével-konkretizálásával alkotott norma. A jogtétel: jogi norma, még akkor is, ha a precedenst – a korábbi döntés jogi tartalmának jogi kötelező ere-

⁸ Alkotmányellenes lehet az ítélet szerint nem tilos vagy nem kötelező (tehát megengedett) magatartás is. Pl. ha a közérdekű adatot az ítélet nem nyilvános adatnak tartja. Így a 21/2013. (VII. 19.) AB határozat, ABH 2013, 643.

⁹ Wolfgang FIKENTSCHER: *Methoden des Rechts in vergleichender Darstellung VI*. (Tübingen: Mohr 1975–77).

¹⁰ Josef ESSER: *Grundsatz und Norm in der richterlichen Fortbildung des Privatrechts* (Tübingen: Mohr 1964).

¹¹ Lásd LARENZ (7. l.).

¹² Jerzy WRÓBLEWSKI: „Legal Language and Legal Interpretation” *Law and Philosophy* 1985/4, 239–255.

¹³ Karl ENGISCH: *Die Idee der Konkretisierung in Recht und Rechtswissenschaft unserer Zeit* (Heidelberg: Winter 1968).

jét – a kontinentális jogrendszerek nem ismerik. A jogtétel enélkül is norma, mert a bíróság ítélete saját állítása szerint jogi normán alapul – az ítélet rendelkezése egy norma alkalmazása. A lényeg, hogy a bírói ítélet mindig tartalmazza azt az igényt, hogy minden hasonló esetben ugyanúgy kell döntenie az adott jogrendszerben minden bíróságnak. Ha a bíróság nem gondolná így, másként döntött volna. Ez akkor is igaz, ha az ítélet nem kötelező más bíróságra. Úgy van, ahogyan Carl Schmitt írta: egy bírósági ítélet akkor helyes, ha bármely másik bíró hasonló ügyben ugyanúgy döntött volna.¹⁴ Ezért minden bírósági ítéletbe foglalt jogtétel norma, pusztán azért, mert az ítélet önmagát helyes jogértelmezésnek és alkalmazásnak tartja. Ez az általánosíthatóság különbözteti meg a modern bíraskodást a Max Weber által kádibíraskodásnak (Weber, Winckelmann 1976) nevezett¹⁵ esetleges és ezért önkényes bíraskodástól.

Az alkotmánybíráskodás és a rendes bíraskodás fogalmi különbsége, így a bírósági ítéletek és alkotmánybírói felülvizsgálatuk tárgyának – mit vizsgál az alkotmánybíró? – viszonya jól elemezhető Jerzy Wróblewski széles körben elfogadott megkülönböztetésével a bírósági ítélet külső és belső igazolása között.¹⁶ Egy ítélet akkor igazolt belsőleg, ha az ítélet következtetése (rendelkező része) következik a jogi és nem jogi premisszákból. A belső igazolás az előbb tárgyalt jogi szillogizmus.

A külső igazolás ezzel szemben a normatív (jogi) premisszákat igazolása – itt figyelmen kívül hagyva a gyakorlatban nagyon fontos tényállításokat. A bíraskodásban a normák külső igazolása nem játszik kifejezett szerepet, mert ez ellentmondana a bíróságok joghoz kötöttségének. A jogi szillogizmus eredményeként bemutatott bírósági ítélet nem alapulhat – csak jogi fogalomként, mint jó erkölcs, jóhiszeműség, elvárhatóság – nem jogi normatív premisszán. Ez nem jelenti azt, mint ebben a jogtudomány jó része (köztük gyakorló bírók is) egyetért, hogy a bírói döntés kizárólag ezeken alapul és nincsenek rejtett vagy ki nem mondott megfontolások is benne. A félreértést kerülendő: a rejtettnek mondott (nem explicit, nem „jogi”) megfontolások szükségszerű részei a bírósági döntésnek, különösen, ha elfogadjuk a nézetet, amely a jogi érvelést – és ennek legfontosabb esetét, a bírói döntést – a gyakorlati érvelés egyik esetének tartja (*Sonderfallthese*¹⁷). Eszerint a bíró, ha választania kell a jogilag helyes és képviselhető értelmezések (normahipotézisek) közül, akkor az észszerűt vagy észszerűbbet választja, mert a jogi érvelésnek – főleg a bíróság ítéletének – a gyakorlati érvelés általános helyességi kritériumainak (ezt jelenti az észszerűség) is meg kell felelnie.

Az alkalmazandó norma alkotmányos igazolhatósága a bírósági ítélet igazolásában külső igazolás, mert az ítélet csak érvényes jogi normákkal (valamint tényállításokkal) igazolható. A bíróság a norma alkotmányosságáról nem dönthet, de az alkotmánybíróshoz fordulhat, ha alkotmányellenesnek tartja az alkalmazandó normát, ezért az ő szempontjából külső igazolás a norma alkotmányossága. A bírósági ítélet belső igazolása, a jogi szillogizmus helyessége, az ítéletben foglalt jogi érvelés helyessége, nem

¹⁴ Carl SCHMITT: *Gesetz und Urteil* (Berlin: Otto Liebmann 1912) 71.

¹⁵ Max WEBER: *Wirtschaft und Gesellschaft* (Tübingen: Mohr 1976) 157. skk., 470. skk., 510. skk.

¹⁶ Jerzy WRÓBLEWSKI: „Legal Decision and Its Justification” *Logique et Analyse* 1971, 409–419.

¹⁷ Robert ALEXI: *Theorie der juristischen Argumentation* (Berlin: Suhrkamp 1978).

alkotmányjogi kérdés. Az alkotmánybíróság csak az ítélet külső igazolását, azon belül a normatív premissza és a következtetés alkotmányosságát vizsgálja.

A bíróság egyszerre értelmezi és alkalmazza a jogot. A kettő szorosan összefügg, sőt a hermeneutika egyes képviselői szerint – mint Gadamer – minden értelmezés alkalmazás.¹⁸ A gyakorlatban a jogalkalmazás fogalmán mindkettőt értjük, ami nem kifogásolható, most viszont fontos a kettő elkülönítése. A jog értelmezése a norma jelentésének megállapítását jelenti. Az értelmező kijelentés azt állítja, hogy egy N norma pontos jelentése Ni, amely a norma jelentésének parafrázisa: jelentése az értelmezett norma jelentésével részben azonos, de valamit hozzátesz az értelmezett norma jelentéséhez. Ez a hozzáadás jelentésgazdagítás, ezért a norma jelentése általában absztraktabb, mint az értelmező kijelentése. Az értelmezésben soha nem vész el a norma általánossága: az értelmezésben megállapított normajelentésnek érvényesnek kell lennie minden lényegében azonos esetben is.

A norma bírósági alkalmazása két alapvető elemből áll: először az alkalmazandó norma megtalálásából/kiválasztásából, másodsor a tényállás szubszumpciójából a megtalált normára. A szubszumpció (alárendelés) a bíróság által megállapított tényállás és a normatartalom egyezését állító kijelentés. Természetesen a kettő nem független egymástól: a norma illeszkedése a tényálláshoz az értelmezéstől függ, az értelmezés helyességét pedig a (megfelelő, észszerű) illeszkedés adja. Ettől függetlenül a norma értelmezése az alapvető, hiszen a bíróság a normát alkalmazza (de ő választja ki, melyiket). A kettő különbsége nagyon fontos, mert az alkotmánybíróság csak a bíróság által értelmezett norma alkotmányosságát vizsgálhatja, a fenti értelemben vett jogalkalmazást nem. Nem vizsgálhatja, hogy a bíróság helyesen választotta-e ki az alkalmazandó normát, és azt sem, helyes volt-e a szubszumpció.

Az előzőkből látható, hogy a bírói ítéletnek csak az egyik eleme, a bíróság szerint érvényes jogi norma (jogtétel) alkotmányossága, melyen az ítélete alapul, lehet az alkotmánybíróság vizsgálatának tárgya. Ez az ítélet jogi (normatív) alapja, a jogtétel, amelynek alapján az ítélet önmaga szerint jogszerű. Az ítéletben foglalt jogtétel – az ítélet jogi alapja – az a norma, amely az eset eldöntéséből visszakövetkeztethető. Erre alkalmas a Schumann-formula.¹⁹ Schumann különbséget tesz – nagyjából úgy, mint az Abtv. 26. § (1) bekezdése és 27. §-a – jogszabálypanasz és értelmezési panasz között. Az első világos eset – tiszta normakontroll –, de az értelmezési panasz annál érdekesebb. Ebben leszögezi, hogy a törvény helytelen alkalmazása soha nem alkalmas alkotmányjogi panasz megalapozására. Ha az így helytelenül alkalmazott norma nem alkotmány sértő mindaddig, amíg az így alkalmazott jog tartalma (Schumann *Rechtsfolgt* – jogkövetkezmény – ír²⁰) nem alkotmányellenes, alapjogokat sértő. Bevallom, ezt nem értem. A jogkövetkezmény, például kártérítés, csak akkor lehet alkotmányellenes, ha a feltétele alkotmányellenes. Például alkotmányellenes a kártérítés, ha közéleti szereplő alkotmányosan megengedett bírálatáért ítélte meg a bíróság, és nem, ha a bírálat nem „vélemény” volt. A kártérítés mint

¹⁸ Hans-Georg GADAMER: *Wahrheit und Methode. Gesammelte Werke I.* (Tübingen: Mohr 1999) 312. skk.

¹⁹ Ekkehard SCHUMANN: *Verfassungs- und Menschenrechtsbeschwerde gegen richterliche Entscheidungen* (Berlin: Duncker & Humblot 1963).

²⁰ SCHUMANN (19. lj.) 206–207.

jogkövetkezmény akár fillérre azonos lehet. A következő oldalon azt mondja, hogy az értelmezési panasz sikeres, ha a bírói ítéletben foglalt jogkövetkezményt a törvényhozó „*nicht als Norm erlassen dürfte*” – nem alkothatott volna olyan normát. Itt már maga Schumann is normáról szól.

Szerintem pedig itt is normáról van szó, csak nem a törvényhozás-jogalkotásban explicit normáról. Ha például a bírói ítélet szerint az internetes tartalomszolgáltató köteles az általa közzétett (de nem általa írt) jogellenes tartalmú komment miatt az ismeretlen szerző helyett helytállni, akkor az ebből visszakövetkeztethető jogtétel nagyjából ez: „az internetes tartalomszolgáltató felelős minden ismeretlen szerzőtől származó megjelentett komment jogellenes tartalmáért”. Ennek a jogtételeknek az alkotmányosságáról döntött az Alkotmánybíróság a 19/2014. (V. 30.) AB határozatban.

Az alkotmányellenes norma alkalmazása lehetséges, de norma alkotmányellenes értelmezése/alkalmazása nem. Azért nem, mert csak a norma lehet – adott esetben részben – alkotmányellenes, az értelmezés pedig mindig a norma jelentését állapítja meg. Ha nem értelmezésről van szó, hanem esetleg bírói jogalkotásról – ez nem alkotmányellenes, hanem a bírói függetlenséggel elkerülhetetlenül együtt jár –, akkor a bíró mint jogalkotó van kötve az alkotmányhoz.

Téves ezért az Alkotmánybíróság következő – egyébként Schumann fent idézett nézetéhez közel álló – elvi megállapítása: „Az Alkotmánybíróság a bíróságok ítéleteit [...] akkor bírálhatja felül, ha azok az Alaptörvény megszabta értelmezési tartományt megsértik, és ezáltal a bírói döntés alaptörvény-ellenes lesz” {3119/2015. (VII. 2.) AB végzés, Indokolás [22]; 3031/2016. (II. 23.) AB végzés, Indokolás [19]}.

Mit érthetünk az „Alaptörvény megszabta értelmezési tartomány” fogalmán? Szerintem ilyen nincs. A jogszabályok (jogi normák) értelmezése és alkalmazása – az értelmezési tartomány, azaz a norma jogi jelentésének megállapítása – egyedül a bíróságokra, az ítélet belső igazolására tartozik. Az Alkotmánybíróság a bíróságok ítéleteit a jogértelmezést (és az alkalmazást, a szubszumpciót) nem vizsgálhatja. Az ítéletet megalapozó jogtételt, amely jogi norma, viszont vizsgálhatja.

A szolgálatban lévő rendőrök képmáshoz való jogát vizsgáló alkotmányjogi panasz alapján például az Alkotmánybíróság 28/2014. (IX. 29.) AB határozatával (ABH 2014, 813 – rendőrképmás) megsemmisített bírósági ítélet világosan megfogalmazza a jogtételt; az AB határozat [46] bekezdése így idézi: „a kizárólag rendőri feladatot ellátó rendőrök nem minősülnek közszereplőnek, ezért esetükben a képmásuk rögzítéséhez és annak nyilvánosságra hozatalához külön engedélyükre van szükség.”²¹ Itt sem a bírói jogértelmezés volt alkotmányellenes, hanem a jogtétel, amelyen az ítélet(ek) alapultak.

Hasonlóan a siklósi polgármestert bíráló szerző ügyében [13/2004. (IV. 20.) AB határozat, 2004, 286.], ahol a jogtétel nagyjából a következő: „közhatalmat gyakorló személy tevékenységének bírálatában tényállitásnak, tehát büntetendő cselekménynek minősül a tényállitásnak is érthető publicisztikai túlzás.”²²

²¹ A szövegben jelentéktelen stílári korrekció van.

²² „Sajátjaként rendelkezik a közpénzzel.”

Ez a jogtétel, amely jogi normának tekinthető, és az ítélet szerint minden hasonló ügyben a közhatalmat gyakorlók bírálatának megítélésére alkalmazandó lenne. Az Alkotmánybíróság szerint sem a Btk. (akkor a 179. § és a 180. §) „tényt állít” fordulata alkotmányellenes, hanem a bírói ítéletet megalapozó jogtétel.

4. AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG ÉS A BÍRÓSÁGI ÍTÉLET

Ebben a részben arról lesz szó, hogy az Alkotmánybíróság hogyan dönthet a bírósági ítéletről, és arról, mik ennek a jogi következményei.

Eddig azt láttuk, hogy a bíróság ítélete jogi szillogizmus, amelynek egyik (absztrakt) premisszája egy jogtétel, következtetése pedig egy konkrét-individuális jogi norma vagy kijelentés, jogkövetkezmény, például kártérítési kötelezettség, pénzbüntetés, tiltás és így tovább. A bírósági ítélet belső igazolása az Alkotmánybíróság számára adott. Ha az ítéletet konkrét-individuális normának tekintjük – ahogyan azt Kelsen vagy például G. H. von Wright és a fent idézett Bulygin teszi sokakkal együtt és nem kevesebbekkel ellentétben –, akkor az alkotmányjogi vizsgálat tárgya az ítélet mint norma lenne. Szerintem azonban az ítélet maga lehet norma (vagy tekinthető annak), az alkotmányjogi panasz tárgya akkor sem lehet az ítélet mint individuális norma, hanem a jogtétel, amelyen az ítélet alapul. Ráadásul az ítélet rendelkezése (kevés kivétellel, mint a felfüggesztett büntetés) feltétlen, míg a jogtétel maga feltételes. A bírósági ítélet mint normatív kijelentés viszont azzal a tartalommal érvényes, ahogyan a bíróság megállapította. Az ítélet jogereje egyben a bíróság döntésétől mint tényről is elszakítja az ítéletet (hiszen a bíróság nem változtathatja meg, őt is köti); csak az ítélet jogi tartalma marad meg. Az Alkotmánybíróság – sem nálunk, sem más hasonló jogrendszerben – nem a bíróság döntését vizsgálja, hanem az ítélet jogi tartalmát. Ezért fontos az ítélet jogereje – a magyar jogban úgy mondjuk: teljes jogereje²³ – mint az alkotmányjogi panasz előfeltétele (akkor is, ha kivételek elképzelhetők²⁴).

Az alkotmányellenes bírósági ítéletet az Alkotmánybíróság megsemmisíti (Abtv. 43. §). A megsemmisítés az ítélet normatív alapjáról – a már többször említett jogtételről – szól. Az alkotmányjogi panasz normakontroll mivoltából következik, hogy az Alkotmánybíróság soha nem dönti el azt a perbeli jogvitát,²⁵ amelyet az az ítélet döntött el, amelyik ellen az alkotmányjogi panaszt benyújtották. A bírói ítélet alkotmányellenessége, mint láttuk, egyedül az alkalmazott jogi norma (lehetne többes szám is) alkotmányellenessége, nem az egész ítéleté. Az Alkotmánybíróság határozata az alkalmazott (és nem az alkalmazandó) jog alkotmányosságáról szól, nem

²³ A felülvizsgálat alanyi jogon járó jogorvoslat, ezért a felülvizsgálat eldőléig nem tekinthető teljesnek az ítélet jogereje. Vagyis bár a törvény annak nevezi, addig nem jogerős. Némileg más a helyzet a büntető-eljárásban.

²⁴ Mint az alkotmányjogi panasz sürgősségi elbírálása, ahol ez lehetséges, mint pl. a BVerfGG 90. § (2) bekezdés második mondata szerint. Ilyenkor az alkotmányjogi panasz jogorvoslat mivolta erősebb, mert az alkotmányjogi elv később is kimondható.

²⁵ A büntetőítélet még a vádlott beismerése esetében is jogvita, az ártatlanság védelme miatt.

a jogvitáról. A jogvitákat soha nem az Alkotmánybíróság dönti el. A vádlottat csak bíróság mentheti fel, a keresetet bíróság utasítja el. A megsemmisítés csak az új bírósági eljárás és ítélet lehetőségét teremti meg.

A megsemmisítés helyett (vagy mellett) az Alkotmánybíróság gyakran állapít meg alkotmányos követelményt.²⁶ Ez bírói jogalkotás eredménye: az Alkotmánybíróság gyakorlatában alakult ki,²⁷ ma már az Abtv. 46. § (3) bekezdése kifejezetten felhatalmazza erre. Az alkotmányos követelmény a norma megsemmisítése és alkotmányyszerűségének elfogadása között van. Az ítéletet megalapozó jogtétel alkotmányellenes, de az általános/absztrakt norma, amelyen a jogtétel alapult, nem.

Az alkotmányos követelmény szorosan összefügg az alkotmányszerű jogértelmezés követelményével, mondhatni, ugyanaz: az egyik a bíróság, a másik az Alkotmánybíróság szempontjából tekintve. A bíróságnak a jogi norma alkotmányszerű értelmezését kell választania; ha ez valamiért nem sikerült, akkor az Alkotmánybíróság állapítja meg. Mindkettő ugyanazt a problémát oldja meg: a jogértelmezés, pontosabban a jogtétel összhangját az alkotmánnyal. Ha az Alkotmánybíróság alkotmányos követelményt állapít meg, akkor azt állítja, hogy van a bírósági ítélet alapjául szolgáló absztrakt(abb) jogi normának olyan értelmezése, amely megfelel az alkotmány szerű értelmezés követelményének. Az alkotmányos követelmény nem a bírósági jogértelmezés helyettesítése egy (az Alkotmánybíróság szerint) jobbal, hanem ugyanarra az általános normára alapozott másik jogtétel.

A 8/2013. (III. 1.) AB határozatban (ABH, 2013, 312.) például az Alkotmánybíróság alkotmányos követelményt állapított meg a Be. 46. §-a, valamint 179. § (3) bekezdése és más rendelkezései tekintetében a következőképpen: a fogvartartott gyanúsított első kihallgatásánál a védő jelenléte kötelező, akit erről kellő időben értesíteni kell; ennek hiányában a terhelt vallomása bizonyítékként nem értékelhető. Ez az alkotmányos követelmény a Be. több normáján alapuló jogtétel, amely ezekből megállapítható lett volna. Különösen fontos, hogy az Alkotmánybíróság szerint ilyen esetben a terhelt vallomása a Be. 78. §-a szerint „a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával” megszerzett bizonyítéknak minősül, ezért bizonyítékként nem értékelhető.

A sokszor emlegetett Jánosi-ügyben [57/1991. (XI. 8.) AB határozat, ABH 1992, 272.], mint ismert, az Alkotmánybíróság megsemmisített egy bírósági ítéletet. „Az alkotmányjogi panasz érvelése szerint a Csjt. [...] rendelkezéseinek helytelen értelmezése alapján kialakult bírói gyakorlat teremti meg [...] az alkotmányellenes helyzetet. A jogalkalmazási gyakorlat ugyanis a Csjt. 43. § (5) bekezdésének azt a rendelkezését, amely szerint az apaság véelmét a gyermek nagykorúsága elérésétől számított egy év alatt támadhatja meg, úgy értelmezi és alkalmazza, hogy ez a

²⁶ Az Alkotmánybíróság gyakran állapított meg a törvényhozás számára tartalmi követelményeket. Ezekkel itt nem kell foglalkozni. A bírói gyakorlatnak szóló első (és azóta is gyakran hivatkozott) alkotmányos követelményt megállapító döntés a 38/1993. (VI. 11.) AB határozat volt (ABH, 1993, 219. skk. – a hivatalos személyek bírálatának büntetőjogi megítélése).

²⁷ Rendelkező részbe foglalt (valódi vagy erős) alkotmányos követelményt először az imént hivatkozott 38/1993. (VI. 11.) AB határozat tartalmazott.

határidő a megtámadás végső határideje, vagyis a megtámadásra – a gyámhatóság útján – a gyermek kiskorúsága idején is törvényes lehetőség van” (274–275.) Az Alkotmánybíróság helyesen mondja, hogy „amennyiben a bírói gyakorlat és az általánosan elfogadott jogértelmezés a normaszöveget – a lehetséges több értelme közül – egységesen csak egy bizonyos, meghatározott értelemben alkalmazza, az Alkotmánybíróságnak a normaszöveget ezzel az értelemmel és tartalommal kell az alkotmányosság szempontjából vizsgálnia” (266).²⁸ „Alkotmánybíróságnak a normaszöveget abban az értelemben kell vizsgálnia, amilyen értelmet annak az egységes jogalkalmazási gyakorlat tulajdonít” (277). „Az alkotmányellenes jogszabálytartalom hordozója az egységes jogalkalmazási gyakorlatban a Csjt. 44. § (1) bekezdésének második fordulata, annak folytán, hogy a jogalkalmazási gyakorlat teljesen cselekvőképtelen jogosult alatt nemcsak a nagykorú cselekvőképtelen személyt érti.” Ezt semmisítette meg az Alkotmánybíróság, többször hangsúlyozva, hogy lett volna a törvénynek alkotmányszerű értelmezése is, de a bíróságok nem ezt választották.

A mából nézve azt mondhatjuk, hogy a határozat alkotmányjogi álláspontja tartalmilag helyes, de az ügy elbírálása nem mindenben az. A Csjt. 44. § (1) bekezdésének megsemmisítése helyett választhatta volna az Alkotmánybíróság azt is, hogy alkotmányos követelményt állapít meg a törvényhely értelmezésére. Annál is inkább, mert az Alkotmánybíróság maga állítja, hogy van (illetve lenne) alkotmányszerű értelmezés, csak a bírói gyakorlat nem ezt fogadja el, ezért kell a normát megsemmisíteni. Akkor még nem volt példa alkotmányos követelményre, de itt lett volna – mondom ezt ma – a remek alkalom a feltalálására. Akkor nem történt meg, de pár év múlva, először talán a 36/1994. (VI. 24.) AB határozatban (ABH 1994, 219., hivatalos személy becsületének védelme) állapított meg az Alkotmánybíróság alkotmányos követelményt jogi normák bírósági alkalmazására (inkább értelmezésére); még inkább hasonló az 58/1995. (IX. 15.) AB határozat (ABH, 1995, 289.), amely a büntetőbírósági tárgyalásról a nyilvánosság kizárását lehetővé tévő szabályok alkalmazásának alkotmányos követelményét állítja fel. A legtöbb alkotmányos követelmény azonban a jogalkotáshoz szólt. Ha ma kerülne a Jánosi-ügy az Alkotmánybíróság elé, ugyanarról az alkotmányjogi álláspontról megsemmisítené (most már jogszerűen) az ítéletet, de nem a Csjt. 44. § (1) bekezdését. Helyette alkotmányos követelményt mondana ki a törvény értelmezésére az Abtv. 46. § (3) bekezdése alapján.

Az alkotmányos követelmény alapja az alkotmányszerű jogértelmezés (és -alkalmazás) követelménye. Ha a bíróság ítélete (az Alkotmánybíróság szerint) ennek eleget tesz, akkor nem lehet szükség alkotmányos követelmény megállapítására, így az alkotmányjogi panasz sikertelen lesz. Az alkotmányszerű jogértelmezés tehát általános értelmezési mérce, minden jogértelmezés helyességének egyik mércéje. Nem abszolút mérce azonban, mert a bíróság lehet abban a helyzetben, hogy nem

²⁸ Ez a határozatban kifejezetten említett „élő jog” fogalma, amelyet (ebben a formájában) az olasz alkotmánybíróság dolgozott ki. Lásd Caterina SEVERINO: „*La doctrine du droit vivant*” *Economica-PUAM*, 2003, *Droit Public Positif* és Gustavo ZAGREBELSKY: *La giustizia costituzionale* (Bologna: Il Mulino 1988) 285. skk.

tud ennek a kívánalomnak szakszerű jogértelmezéssel eleget tenni. Alkotmányszerű értelmezés az, amelyben a normahipotézisek közül az alkotmányos normákkal összhangban állót (vagy annak gondoltat) választja a jogértelmező. Ezt a terminust az alkotmánykonform jogértelmezés helyett használom. Ezen azt értem, hogy a hivatásos és autoritatív jogértelmezőnek, a bírónak (vagy adott esetben másnak is) „a szakszerűen lehetséges jogértelmezési változatok közül az alkotmánnyal összhangban (vagy inkább összhangban) állót kell választania”.

Nézzük ennek elemeit egyenként.

A jogértelmezés (mint írtam) a jogi norma jelentésének megállapítása; ezt, és csak ezt vizsgálja az Alkotmánybíróság. A jogértelmezés mindig döntés, mert a normának (mint nyelvi jelenségnek, a jogszabálynak mint szövegnek) soha nincs egyetlen jelentése, mindig adható más jelentés. A legegyszerűbb és egyértelműnek tűnő jogszabályszöveg, mint például az, hogy „a fellebbezési határidő tizenöt nap”, számos jelentésváltozatot enged: egyes napok (munkaszüneti nap) nem számíthatnak bele, melyik a kezdőnap és a végső nap, az érkezés vagy a küldés napjával jár-e le a határidő, különbség van-e a vasárnap és a hétköznapok között és így tovább. A lehetséges értelmezéseket normahipotézisnek nevezem (Martin Kriele után²⁹). A jogi jelentésről szóló döntés korlátja, hogy az értelmezőnek a jogrendszerben elfogadott érvekkel igazolnia kell tudni a normahipotézisek közül a választását. Az értelmezési érveket minden jogásznak ismernie kell – ilyenek például a nyelvtani, logikai stb. értelmezési érvek –, amelyek jelen alakjukban Savigny-től származnak,³⁰ és amelyek egy jogrendszerben általánosan elfogadható érveknek számítanak.

A korlátok közül külön említendő a *Wortlautgrenze*, azaz az értelmezés nyersanyagául szolgáló jogi szöveg (többnyire jogszabály) – ahogy mondani szokás – szövegszerű jelentése, amelyet az értelmező nem léphet át.³¹ Ez vitatott, mert ott, ahol az analógia megengedett, eleve semmi korlátot nem jelent. Másrészt mindig átléphető: más értelmezési érvek erősebbek lehetnek.

Mindazonáltal a jogi módszer nem lenne valódi módszer, ha minden eredményt megengedne. Ezért a jogi módszerrel nem igazolható minden értelmezési eredmény, nem állítható fel tetszőleges normahipotézis. A jogi módszer taglalása nem tartozik ide, de annyit elég megállapítani, hogy a bírói gyakorlatban – alapvetően a jogi kultúra, képzés és tanulás eredményeként – ezek a módszerek megbízhatóan és alapjaiban egységesen elfogadottak. A helyes értelmezés az, amelyet más bíró elfogadna helyesnek.

Mint említettem, az alkotmányszerűség a normaértelmezés helyességének egyik kritériuma. A bírói jogértelmezéshez (ebben minden modern szerző egyetért) hozzátartozik az értelmezés eredményének észszerűsége és ennek ellenőrzése is. A bíróságok nem fognak helyesnek tartani olyan jogértelmezést, amely szakmailag elfogadható érvekkel jut észszerűtlen eredményre. Tudatosan használom az észszerű fogalmát, összefoglalandó a gyakorlati helyességet vagy elfogadhatóságot. A jog

²⁹ Martin KRIELE: *Theorie der Rechtsgewinnung* (Berlin: Duncker & Humblot 1967) 163. skk.

³⁰ Friedrich Karl von SAVIGNY: *System des heutigen römischen Rechts I.* (Berlin: Scientia Verlag 1840) 212. skk.

³¹ Otto DEPENHEUER: *Der Wortlaut als Grenze* (Heidelberg: Decker u. Müller 1988).

gyakorlati – emberi magatartásokat meghatározó – mivoltával ellentétes feltenni, hogy észszerűtlen jogértelmezés helyes lehet.

A törvényhozó racionalitása a jogértelmezés (ekként) ritkán kimondott előfeltevése; eszerint a jogértelmező bíróság megdönthetetlennek fogadja el, hogy a törvényhozó nem alkothat észszerűtlen normát. Ha az értelmezés előzetes eredménye észszerűtlen, akkor tovább kell folytatni a norma jelentésének kutatását – a jogértelmezés módszereit másként alkalmazva –, ameddig nem találja meg a norma észszerű jelentését. A törvényhozó racionalitásának feltevése a jogrendszer racionalitásának feltevést jelenti, mivel az észszerű törvényhozó minden nem észszerű jogot, ha lenne ilyen, hatályon kívül helyez. A törvényhozó racionalitása megdönthetetlen feltevésével azonos a törvényhozó alkotmányosságának feltevése. A bíróságnak és minden jogértelmezőnek fel kell tennie, hogy a törvényhozó nem akarhat alkotmányellenes törvényt alkotni, ahogyan más jogalkotó sem. Ezért ha a normaértelmezése eredményét alkotmányellenesnek találja, felül kell vizsgálnia, és meg kell kísérelnie az elfogadott értelmezési módszerekkel az alkotmánynak megfelelő eredményre jutni. Igaz, a törvényhozó racionalitása helyett a jogi nyelvben inkább a törvényhozó akarata vagy a törvény akarata fogalma és rokonai használatosabbak. Ez magában foglalja (ha nem azonos vele) a törvényhozó racionalitásának feltételezését.

Az alkotmányos jogértelmezés korlátja a szakmailag elfogadható lehetséges jogértelmezések – normahipotézisek – halmaza. Ha ebben a halmazban nincs alkotmányos normahipotézis, akkor a bírónak az Alkotmánybírósághoz kell fordulnia az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés *b*) pontja és az Abtv. 25. §-a szerint. Az alkotmány elsődlegessége miatt ez kötelező:³² hiszen ha a bíró arra jut, hogy egy normának nincs alkotmányos értelmezése, akkor arra jutott, hogy a norma alkotmányellenes. Alkotmányellenes normát pedig nem szabad alkalmazni.

Az alkotmányos értelmezés az alkotmánybíráskodás részleges pótléka, ha minden jogszabály, de legalább minden törvény alkotmányossága megdönthetetlen vélelem, másként mondva: bíróság nem vitathatja az alkotmányosságát.³³ Ez csak olyan jogrendszerekben lehetséges – a magyar 1990 óta már nem ilyen –, amelyekben az alkotmány nem része a jogrendszernek. A bíróságok (ha elég függetlenek) vélelemnek fogadhatják el azt, hogy a törvény nem lehet alkotmányellenes; ha annak látszik, jogértelmezéssel kell az alkotmányellenességet megszüntetni. Nagyjából ez a brit bíróságok álláspontja: a parlament csak kifejezetten alkothat törvényt, amely az egyén szabadságjogait, szerzett jogait sérti vagy visszamenőlegesen alkalmazandó.³⁴

³² Ez a kötelezettség nem kikényszeríthető. Gyakorlati jelentősége akkor van, ha gyakran fordulnak elő igen hasonló ügyek, melyek egy részében a bírák az Alkotmánybírósághoz fordulnak, másokban nem. Ha az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek találja a jogszabályt, akkor abból kell kiindulni, hogy minden bírónak az Alkotmánybírósághoz kellett volna fordulnia. Ilyen volt a parkolási ügyek sorozata. Lásd pl. 109/2009. (XI. 18.) AB határozat, ABH 2009, 941.; 137/2010. (VII. 8.) AB határozat, ABH 2010, 1094.

³³ Pl. Raymond Carré de MALBERG: *La loi expression de la volonté générale* (Paris: Economica 1984 [1930]) 131. Ugyanez az a szabály Ausztriában, ahol van alkotmánybíráskodás, a rendes bíróságokra. B-VG 89. § (1) bekezdés.

³⁴ R. v. Secretary of State for the Home Department, Ex Parte Simms; Secretary of State for the Home Department, Ex Parte O'Brien, R. v. [1999] UKHL 33. Ebben az ügyben mondta Lord HOFFMANN: „*In the absence of express language or necessary implication to the contrary, the courts therefore presume that even the most general words were intended to be subject to the basic rights of the individual.*”

5. ÖSSZEFOGLALÁS

Befejezésül megismétlem az állításokat, amelyeket igazolni akartam. Ezek a felhozott érvektől függetlenül, akár ellenükre is, helyesek lehetnek.

A bírósági ítélet ugyanolyan feltétellel lehet alkotmányellenes, mint a jogrendszerben az alkalmazandó és értelmezendő (vagyis érvényes/hatályos) jog általában; a bírói ítélet, éppúgy, mint egy jogi norma, azért alkotmányellenes, mert tartalma ellentétes az alkotmánnyal. Bírósági ítélet jogilag csak akkor alkotmányellenes, ha van jogi lehetőség alkotmányellenessége miatt ítélet megsemmisítésére.

Egy bíróság jogerős ítélete az Alkotmánybíróság számára nem lehet jogellenes és nem alapulhat téves jogértelmezésen vagy jogalkalmazáson. A jogszerű bírói ítélet viszont lehet alkotmányellenes, ha az ítélet normatív alapja, amelyet jogtételek nevezek, alkotmányellenes. Az Alkotmánybíróság a bíróság ítéletének ezt a normatív alapját, az alkalmazott jogtételt vizsgálhatja, és csak annak alkotmányellenességét állapíthatja meg. Helytelen ezért az Alkotmánybíróság többször ismételt, fent idézett megállapítása (és ennek megfelelő gyakorlata), amely szerint az Alkotmánybíróság „az Alaptörvény megsabta értelmezési tartomány megsértését” tekinti alkotmányellenesnek. A szakjogok (büntető-, polgári, munka-, közigazgatási, pénzügyi jog és így tovább) értelmezése a bíróságok feladata lévén az Alkotmánybíróság a már kifejtettek szerint az ítéletekben foglalt jogtétel alkotmányosságát vizsgálja, és nem a bírói jogértelmezés helyességét.

Nem az ítélet egészét, nem belső igazolását, hanem csakis a jogtételt, amelyhez a bíróság belső igazolással eljutott. Az ítélet belső igazolása – az ítéletben foglalt jogi érvelés, a jog értelmezése és alkalmazása – nem tartozik az Alkotmánybíróságra. A külső igazolásból az ítélet normatív premisszájának (normatív alapjának), az ítélet alapjául elfogadott jogtétel tartalmának alkotmányossága az alkotmánybírósági vizsgálat tárgya.

Ezzel, remélem, igazoltam írásom elején megfogalmazott állításomat: a bírósági ítélet csak akkor alkotmányellenes, ha normatív alapja, a jogtétel alkotmányellenes. Ebből következik, hogy az alkotmányjogi panasz két esete, amelyet az Abtv. 26. § (1) bekezdése és 27. §-a megkülönböztet – ahogyan különben Ekkehard Schumann is teszi, amikor jogi norma és ítélet elleni alkotmányjogi panaszt különböztet meg –, az én álláspontomból téves. A jogszabály elleni közvetlen alkotmányjogi panasz [Abtv. 26. § (2) bekezdés] más eset, nem tartozik ide. Tévesnek azért tartom, mert minden bírósági ítélet fogalmilag csak jogon alapulhat, és a jog (az alkotmányjoghoz képest „szakjog”) értelmezése és alkalmazása a bíróságok dolga. Az Alkotmánybíróságnak mindig el kell fogadnia, hogy a jog az, ahogyan a bíróság

Szabad fordításban: „Kifejezett vagy egyébként kétségtelen törvényi rendelkezés hiányában a bíróságok vélelmezik, hogy még a legáltalánosabban fogalmazott törvény sem akarja az egyén alapvető jogainak gyakorlását lehetetlenné tenni.” Lásd Anthony BRADLEY: *The Sovereignty of Parliament – Form or Substance?* in Jeffrey JOWELL (szerk.): *The Changing Constitution* (Oxford: Oxford University Press 2011) 49–51. Ezt a gondolkodást követi az 1998-as *Human Rights Act*, amely megengedi az emberi jogok korlátozását, de kifejezett törvényi rendelkezéssel (sec. 19.) Lásd Aileen KAVANAGH: *Constitutional review under the UK Human Rights Act* (Cambridge: Cambridge University Press 2009).

értelmezi; az Alkotmánybíróság ennek a jognak az alkotmányosságáról dönthet. A megkülönböztetés úgy érthető csak, mint az ítélet elleni alkotmányjogi panasz két lehetséges indokolása: az egyik a bíróság által alkalmazott norma alapján alkotható; minden jogtételt alkotmányellenesnek tart (vagy ezek száma határesetben csak egy), vagy csak bizonyos jogtételt tart alkotmányellenesnek. (Ez utóbbit nevezzi Schumann értelmezési panasznak.³⁵) Ezt igazolja, hogy az Abtv. 28. §-a lehetővé teszi a kétfajta alkotmányjogi panasz felcserélését, és ezzel maga is elfogadja a két panasz erős rokonságát, de nem a fogalmi azonosságát, ahogyan állítottam.

Az eredeti megjelenés helye:

Az Alaptörvény érvényesülése a bírói gyakorlatban II.

Alkotmányjogi panasz – a hatáskörrel kapcsolatos kérdések

(Budapest: HVG-ORAC 2019) 104–118.

³⁵ Ekkehard SCHUMANN: „*Verfassungs- und Menschenrechtsbeschwerde gegen richterliche Entscheidungen*” in SHUMANN (19. l.) 179. skk., 194. skk.